

ПРОУЧВАНЕ НА НАГЛАСИТЕ НА СТУДЕНТИ
ПЕДАГОЗИ
ЗА ПРИОБЩАВАНЕ НА ДЕЦА СЪС СПЕЦИАЛНИ
ОБРАЗОВАТЕЛНИ ПОТРЕБНОСТИ В ДВИГАТЕЛНОТО
ОБУЧЕНИЕ

ас. Галена Терзиева

A SURVEY ON THE ATTITUDES OF PEDAGOGY
STUDENTS
TO INCLUDE CHILDREN WITH SPECIAL EDUCATIONAL
NEEDS
IN MOTOR EDUCATION

Assist. Prof. Galena Terzieva

Abstract: *European policy on the right to education without discrimination requires reform in Bulgarian education. In recent years the reform has focused on reducing the number of special educational institutions and increasing the number of integrated children with special educational needs in mainstream school environment.*

Motor education is an essential and integral part of the educational process. In kindergartens and early stages of primary education it is provided by the preschool and primary school teachers.

The purpose of this paper is the study of the future preschool and primary school teachers' attitudes and readiness for the inclusion of children with special educational needs in motor education.

A questionnaire survey has been carried out with 65 students from the master's program "Preschool and Primary School Education" of the Faculty of Education, Trakia University, town of Stara Zagora, Bulgaria.

The results revealed that pedagogy students do not feel sufficiently prepared for adequate pedagogical activity in physical education with the inclusion of children with disabilities. This points to the application of didactic mechanisms, which optimize pedagogical technologies in the academic environment.

Key words: *adapted physical education, preschool and primary school teacher's readiness*

С приемането на редица нормативни документи след 2002 г., регламентиращи необходимите условия за интегрирането на деца със специални образователни потребности (СОП) и/или хронични заболявания в системата на народната просвета, се поставя началото на интегрираното обучение в България. Създаването на предпоставки за интегриране и включване на тези деца в общата образователна среда, както и на тяхното социализиране в общността става един от приоритетите на държавната политика в областта на образованието (SCUK, 2006: 2 – 4). Започва и постепенното намаляване броя на специалните образователни учреждения и увеличаване броя на включените деца със СОП в масовите. Ако през 2004 г. интегрирано се обучават само 717 деца в 130 училища и 44 детски градини, то през 2013 г. техният брой е значително по-голям – 11 575 деца в 1 493 училища и 694 детски градини (цит. по: Стамболова и кол., 2014: 46).

Концепцията за интегрирано обучение обаче до голяма степен отговаря на медицинския модел на възприемане на уврежданията. При него те се разглеждат като проблем и за да се впише, детето трябва да се лекува и рехабилитира. Образователната система няма ресурс да го приеме такова, каквото е – с неговите специфични страни и особености. Интеграцията предполага частично приобщаване.

Много по-успешни са моделите на приобщаване, които залагат на идеята, че всички деца са различни и че имат ресурса да се учат. Това е в основата на концепцията за приобщаващото образование, която се подчинява на социалния модел на възприемане на уврежданията. В нея се поставя акцент предимно върху отстраняване на социалните бариери пред децата с увреждания. Самите увреждания се разглеждат като нормален аспект на живота, по-скоро източник на разнообразие, отколкото проблем, пречателен за пълноценното участие в обществения живот. Училището и образователната система следва да се променят, за да посрещнат потребностите на различните деца (Български център за нестопанско право, 2011: 30).

През 2016 г. година влиза в сила новия Закон за предучилищното и училищното образование, в който вече се регламентира приобщаващото образование в България като неизменна част от правото на образование и процес на осъзнаване, приемане и подкрепа на индивидуалността на всяко дете или ученик и на разнообразието от потребности на всички деца и ученици чрез активиране и включване на ресурси, насочени към премахване на пречките пред ученето и научаването и към създаване на възможности

за развитие и участие на децата и учениците във всички аспекти на живота на общността (Закон за предучилищното и училищното образование, 2016).

Приобщаването във физическото възпитание, съставна и неделима част от образователния процес, е обединяване на деца с различни възможности в рамките на обща двигателна активност (Kudlbieketal, 2002). Тоест в масовите учебни заведения в двигателното обучение вземат участие едновременно здрави деца и деца с увреждания, като за последните се модифицират, адаптират или опростяват физически упражнения, дейности и елементи от спорт и им се дава възможност да участват според възможностите си (Кънчева, Беломъжева-Димитрова, 2015: 38 – 39). Приобщаването предполага учителят по физическо възпитание да направи необходимите дидактически, педагогически и програмни промени, за да се осигурят на всички деца възможност да постигнат своите цели, да имат усещането за сигурност, удобство и успех в условията на упражняването на двигателната активност (Kudlbieketal, 2002).

Редица водещи автори в областта на адаптираното физическо възпитание акцентират върху важната роля на нагласата на учителите като един от факторите за успеха на приобщаването на децата с увреждания в двигателното обучение (Rizzo, Vispoel, 1991; Rizzo, Kirkendall, 1995; Rizzo, Broadhead, Kowalski, 1997; Hodge, Jansma, 2000; Folsom-Meek, Rizzo, 2002; Kudlbiek, Vblkovb, Sherrill, Myers, French, 2002; Elliott, 2008; Jeong, Block, 2011 и др.). Техните проучвания са базирани на теорията на обмисленото действие (Ajzen & Fishbein, 1980) и теорията на планираното поведение (Ajzen, 1991). Основните компоненти, които се изследват, са убежденията, от които може да се съди за намерението за бъдещо поведение. В рамките на адаптираното физическо възпитание може да се интерпретира така: ако учителите имат положителни убеждения или нагласа към включването на деца със СОП в двигателното обучение, то е много по-вероятно да имат намерение да осъществяват в бъдеще приобщаване, т.е. да имат „приобщаващо“ поведение (Fournidou, Kudlacek, Evagellinou, 2011).

Приобщаването на деца със СОП в двигателното обучение може да се осъществи от учителите по физическо възпитание без помощта на специалист или помощник, без това да има негативен ефект върху обучението на другите деца (Obrusnikova, Block, Vblkovb, 2003). За целта те трябва да имат не само положителната нагласа, но и необходимата подготовка. Тъй като двигателното обучение в детската градина и началното училище се осъществява съответно от детския

и от началния учител, възниква въпросът, доколко те са подготвени за осъществяване включването на деца с различни увреждания в заниманията по физическо възпитание.

Целите на настоящето изследване са проучване на нагласите на бъдещите детски и начални учители към приобщаването на деца с увреждания в двигателното обучение и самооценката им за равнището на подготвеност, за да го осъществят.

МЕТОДИ

Проведено е анкетно проучване за нагласата и готовността за приобщаване на деца със СОП в заниманията по физическо възпитание на завършващите ОКС „магистър“ по специалност „Предучилищна и начална училищна педагогика“ през 2016 г. в Педагогически факултет на Тракийски университет.

Използвана е модификация на въпросника „Нагласи към обучението на лица с физически увреждания по физическо възпитание“ на Кудлачек (*Attitudes toward Teaching Individuals with Physical Disabilities in Physical Education – ATIPDPE*) (Petkovaetal, 2012). Той е разделен на два блока, както следва:

- въпроси, изследващи нагласите и готовността за приобщаване на деца със СОП в двигателното обучение;
- въпроси, изследващи социално-демографския профил и опита на анкетираните по отношение на лицата с увреждания.

АНАЛИЗ НА РЕЗУЛТАТИТЕ

В проучването вземат участие 65 студенти (64 жени и 1 мъж), завършващи магистратура ПНУП през 2016 г. на възраст между 24 и 50 години.

За изследване на нагласите на анкетираните за приобщаване на деца със СОП в двигателното обучение са използвани 12 въпроси с Ликертова скала, където степента на съгласие се изразява в следната петстепенна цифрова скала на отговор:

- 1 – напълно не съм съгласен;
- 2 – по-скоро не съм съгласен;
- 3 – нито не съм съгласен, нито съм съгласен;
- 4 – по-скоро съм съгласен;
- 5 – напълно съм съгласен.

Шест от въпросите са свързани с позитивните резултати, които би имало приобщаването на деца със СОП в двигателното обучение, и шест – с негативните, като четири се отнасят за децата участници,

а два – за учителите, осъществяващи включването. Отговорите на респондентите на твърденията са представени в *таблица 1*.

Таблица 1. Резултати от анкетното проучване

	\bar{x}	S
Позитивни резултати		
Включването на деца със СОП в моя клас/моята група ще помогне на останалите да се научат да си взаимодействат с тях.	4,40	0,90
Включването на деца със СОП в моя клас/моята група ще съдейства участниците да се научат да помагат на другите.	4,58	0,73
Включването на деца със СОП в моя клас/моята група ще научи участниците на по-голяма толерантност.	4,57	0,72
Приобщаването ще има положителен ефект върху личностното развитие на деца със СОП (например самочувствие, чувство за принадлежност и т.н.).	4,48	0,79
Приобщаването ще е причина децата в моя клас/моята група да имат по-добри познания за хората с увреждания.	4,57	0,73
Включването на деца със СОП в моя клас/моята група ще научи участниците на сътрудничество.	4,52	0,79
Негативни резултати за децата		
Деца със СОП ще се чувстват дискриминирани в моя клас/моята група.	1,68	0,88
Деца със СОП ще забавят обучението и напредъка в моя клас/моята група.	2,11	1,09
Децата без СОП ще се чувстват дискриминирани в моя клас/моята група.	2,09	0,89
Включването на деца със СОП в моя клас/моята група ще намали качеството на уроците/ситуациите.	1,88	1,02
Негативни резултати за учителите		
Включването на деца със СОП в моя клас/моята група ще направи преподаването на физическо възпитание по-трудно.	3,62	1,41
Включването на деца със СОП в моя клас/моята група ще направи подготовката и планирането на уроците/ситуациите много по-трудни.	3,18	1,47

Средната стойност на отговорите на позитивните твърдения за децата са между 4,40 и 4,58. Това означава, че според завършващите при приобщаването на деца със СОП в заниманията по физическо възпитание подобряването на взаимодействието, осигуряването на взаимопомощ и сътрудничеството, увеличаването на толерантността, повишаването на познанията на участниците за уврежданията и оказването на положителен ефект върху личностното израстване на децата със СОП са много вероятен резултат.

Анкетиранияте по-скоро не са съгласни, че в групата ще има дискриминирани – и децата с увреждания, и другите деца (x равно съответно на 1,68 и 2,09). И според тях включването на деца със СОП по-скоро няма да намали качеството на заниманията и да забави напредъка на групата (x равно съответно на 1,88 и 2,11).

Повече колебание се забелязва в респондентите относно това, доколко включването на децата с увреждания в двигателното обучение ще затрудни планирането, подготовката и преподаването на физическо възпитание (x от 3,18 и 3,62). Предполага се, че това е в резултат на по-малкия им опит с лица с увреждания – личен и професионален.

Общо 40 (61,5 %) от завършващите изказват намерението си в бъдеще да се опитват да приобщят децата със СОП; ако имат такива в своята група или клас, 24 респонденти (36,9 %) – по-скоро ще се опитат, и само един (1,6 %) по-скоро не би направил такъв опит.

Всички анкетирани са с бакалавърска степен в областта на педагогиката, но по-голяма част от тях нямат или имат много малък стаж: 22 (33,8 %) са без педагогически опит, а 21 (32,3 %) са със стаж под 1 година. Само 10 (15,4 %) са с опит над 5 години (*Таблица 2*).

Таблица 2. Профил на педагогическия стаж на изследвания контингент (в брой и в проценти)

Педагогически стаж	Брой	%
Без педагогически стаж	22	33,8
До 1 година включително	21	32,3
Между 1 и 5 години	12	18,5
Между 5 до 15 години	5	7,7
Над 15 години	5	7,7
Общо	65	100

29 (44,6 %) от завършващите нямат личен опит с лица с увреждания. От останалите 36 (55,4 %), които имат, той най-често е свързан с лица с аутизъм и умствена изостаналост. По-подробно данните са представени в *таблица 3*.

Таблица 3. Професионален опит на изследваните за работа с лица с увреждания (в брой)

Увреждане	Брой
Аутизъм	14
Умствена изостаналост	11
Синдром на дефицит на вниманието и хиперактивност	7
Слухово увреждане	6
Физическо увреждане	5
Зрително увреждане	2
Синдром на Даун	2
С други заболявания	2
СОП	3

Общо 51 (78,5 %) от респондентите не са имали в университета учебни предмети, третиращи двигателната активност на деца със СОП, и съответно само 14 (21,5 %) са имали такива. 42 (64,6 %) не са получавали извън обучението си в университета информация, свързана с физическо възпитание, дейности и спорт за лица с увреждания. От останалите 23 (35,4 %) един я е получил чрез допълнителна квалификация, а 22 чрез самостоятелна подготовка – работа с интернет, със специализирана литература и от колеги специалисти.

Само 5 (8%) от анкетираните твърдят, че подготовката, която имат, ще е достатъчна, за да включат успешно деца със СОП в двигателното обучение, а 15 (23%) считат, че е по-скоро достатъчна. 45 (69 %) са на мнение, че не са подготвени, колкото е необходимо, като 18 (28 %) от тях се чувстват неподготвени.

Фигура 1

По отношение на самооценката на компетентността си за преподаване на физическо възпитание на деца със СОП, 36 (55%) от респондентите вярват, че до известна степен притежават такава, 20 (31 %) са на мнение, че по-скоро нямат, а 7 (11%) се считат за напълно некомпетентни. Само двама (3%) се определят като много компетентни в областта.

Фигура 2

На база на резултатите от проведеното проучване могат да се направят следните изводи:

- Анкетираният показват положителна нагласа към приобщаването на деца със СОП в двигателното обучение и имат намерение да го осъществяват.

- По-голяма част от тях нямат личен опит с лица с увреждания и не са получавали информация за двигателната активност и физическото възпитание на децата със СОП нито през обучението си в университета нито извън него.

- Над 2/3 от респондентите допускат, че подготовката, която имат, не е достатъчна за успешно приобщаване на деца с увреждания в заниманията по физическо възпитание.

- 97% от завършващите оценят компетентността си в областта на адаптираното физическо възпитание като не много голяма, като болшинството се чувстват само в известна степен компетентни да преподават физическо възпитание на деца със СОП, а останалите – малко или никак.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въпреки изразената положителна нагласа и намерение за приобщаване на деца със СОП в двигателното обучение, бъдещите детски и начални учители не се чувстват достатъчно подготвени и компетентни, за да го осъществят. Това предполага, че е необходимо оптимизиране на подготовката им, т.е. обучението им да става по нови учебни планове и програми, които да включват изграждане на компетентност в областта на адаптираното физическо възпитание.

ЛИТЕРАТУРА

Български център за нестопанско право (2011). *Равенство на хората с увреждания при упражняване на основни човешки права съгласно Конвенцията на ООН за правата на хората с увреждания – анализ на българското законодателство*, <http://www.bcnl.org>

Закон за предучилищното и училищното образование (Държавен вестник, бр. 79, 13.10.2015 г.), <http://dv.parliament.bg/DVWeb/showMaterialDV.jsp?idMat=97877>

Кънчева, Е., Беломъжева-Димитрова, С. (2015). *Работна книга по методика на физическото възпитание – професионално практическо обучение*. Велико Търново: I & D.

Спасете децата – Обединено кралство (2006). *Интегрирано обучение – от концепцията към практиката*, <http://www.ced.bg>

Стамболова, А., Ганев, Г., Янев, Н., Кабакчиева, П., Попов, Ю. (2014). *Проблеми и политики пред училищното образование*. Оценка на политиките, финансирани от оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“. София: Фондация „Риск монитор“.

Ajzen, I. (1991). *The theory of planned behavior*. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50, 179 – 211.

Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Fournidou, I., Kudlacek, M., Evagellinou, C. (2011). Attitudes of in-service physical educators toward teaching children with physical disabilities in general physical education classes in Cyprus. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 4(1), 22 – 38.

Kudlbiek, M., Vólkovb, H., Sherrill, C., Myers, B., French, R. (2002). An inclusion instrument based on planned behaviour theory for prospective physical educators. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 19, 280 – 299.

Obrusnikova, I., Block, M. E., Vólkovb, H. (2003). Impact of inclusion in GPE on students without disabilities. *Adapted Physical Activity Quarterly*, 20, 230 – 245.

Petkova, A., Kudlbiek, M., Nikolova, E. (2012) Attitudes of physical education students (last university year) and physical education teachers toward teaching children with physical disabilities in general physical education classes in Bulgaria. *European Journal of Adapted Physical Activity*, 5(2), 82 – 98.